

УДК 528.9:332.3:004
UDC 528.9:332.3:004

DOI:10.33744/0365-8171-2024-115.2-214-220

**РОЗРОБКА НАУКОВО ОБҐРУНТОВАНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ГЕОПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД**

**DEVELOPMENT OF SCIENTIFICLY BASED RECOMMENDATIONS FOR ENSURING
GEOSPATIAL DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES**

*Халіков Сергій Анатолійович, здобувач кафедри земельного адміністрування та геоінформаційних систем, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, Харків, Україна,
e-mail: serhii.khalikov@kname.edu.ua*

<https://orcid.org/0009-0005-7439-9864>

Анотація: Доведена актуальність та необхідність розробки напрямів забезпечення геопросторового розвитку територіальних громад на основі науково обґрунтованих рекомендацій.

Досягнута мета дослідження щодо розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо забезпечення геопросторового розвитку територіальних громад. Вирішені наступні завдання: визначені напрями зростання чинників забезпечення геопросторового розвитку територіальних громад; обґрунтовано геопросторовий інструментарій забезпечення геопросторового розвитку територіальних громад.

Геопросторовий розвиток територіальних громад розглядається як системна категорія, що визначається комплексом функціональних, просторових, містобудівних, екологічних, нормативно-правових, безпекових, інвестиційних, стейкхолдерних, інфраструктурних, соціальних, інноваційних чинників та спрямований на формування більш якісного середовища функціонування територіальних громад.

Дістало подальшого розвитку науково обґрунтовані рекомендації відносно забезпечення геопросторового розвитку територіальних громад, які базуються на результатах інтегральної оцінки, математичного моделювання та прогнозування чинників, що дозволило визначити напрями забезпечення геопросторового забезпечення, розробити геоінформаційні моніторингові карти та організаційно-просторовий механізм, враховуючи особливості функціонування територіальних громад та регіональні аспекти їх діяльності.

Ключові слова: геопросторовий розвиток, територіальні громади, землеустрій, геоінформаційні системи, використання земель, інтегральний показник рівня забезпечення геопросторового розвитку територіальних громад, науково обґрунтовані рекомендації, геоінформаційні моніторингові карти, організаційно-просторовий механізм.

Вступ. Для забезпечення ефективності функціонування територіальних громад (ТГ) як важливого елементу місцевого самоврядування, актуальним питанням є переосмислення підходів до забезпечення їх розвитку. За останні роки спостерігається гальмування процесів ефективності діяльності ТГ внаслідок трансформаційних процесів, що віддзеркалюються в уповільненні формування та використання просторового й містобудівного забезпечення, ефективності використання земель та інших об'єктів нерухомості, нарощуванням екологічних проблем, скорочення безпекового рівня.

Поряд з цим, сформовано та застосовується нормативно-правове забезпечення функціонування територіальних громад: Закони України «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про землеустрій», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про співробітництво територіальних громад», Постанови Кабінету міністрів України «Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на розроблення комплексних планів просторового розвитку територій територіальних громад», «Про визначення формату електронних документів комплексного плану просторового розвитку території територіальної громади, генерального плану населеного пункту, детального плану території», «Про затвердження порядків з питань відновлення та розвитку регіонів і територіальних громад».

Визначено несистемний характер використання сучасних геоінформаційних систем, які дозволяють забезпечити моделювання та реалізацію моніторингових процедур чинників розвитку територіальних громад.

Крім того, на недостатньому рівні обґрунтовані концептуальні підходи та сформовано категоріальний апарат до визначення геопросторового розвитку територіальних громад.

Таким чином, тема дослідження щодо забезпечення геопросторового розвитку територіальних громад шляхом розробки та реалізації відповідних науково обґрунтованих рекомендацій є актуальною.

Метою дослідження є розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо забезпечення геопросторового розвитку територіальних громад. Для досягнення поставленої мети вирішуються наступні завдання:

– визначення напрямів зростання чинників забезпечення геопросторового розвитку територіальних громад;

– обґрунтування геопросторового інструментарію забезпечення геопросторового розвитку ТГ.

Огляд наукових розробок. Узагальнення існуючих теоретичних положень [1–4] дозволило обґрунтувати поняття геопросторового розвитку територіальних громад, яке розглядається як системна категорія, що визначається комплексом функціональних, просторових, містобудівних, екологічних, нормативно-правових, безпекових, інвестиційних, стейкхолдерних, інфраструктурних, соціальних, інноваційних чинників та спрямований на формування більш якісного середовища функціонування ТГ.

Для розробки науково обґрунтованих рекомендацій формується кількісна основа, напрями та підходи до побудови якої представлені у роботах [5–7].

Поряд з цим, в існуючих теоретичних підходах на недостатньому рівні сформовані науково обґрунтовані рекомендації забезпечення геопросторового розвитку територіальних громад.

Виклад основного матеріалу. Запропоновані науково обґрунтовані рекомендації забезпечення геопросторового розвитку територіальних громад відповідно чинників, що визначаються напрямами та особливостями функціонування ТГ та регіональними аспектами.

Визначена необхідність зростання чинників, що визначають напрями та особливості функціонування територіальних громад на 7% і більше за рахунок:

– забезпечення ефективного функціонування громад; розроблення, затвердження, реалізації, проведення моніторингу та оцінювання реалізації стратегій розвитку територіальних громад; зростання впливу процесів децентралізації на функціонування територіальних громад; активізації напрямів використання геоінформаційних систем у ТГ; розвитку партнерських та договірних умов;

– зростання рівня формування та застосування просторового забезпечення територіальних громад; наявності просторової інформації у територіальних громадах; можливостей та застосування геодезично-картографічного забезпечення для геопросторового розвитку територіальних громад;

збільшення рівня формування та використання інфраструктури геопросторових даних у системі функціонування ТГ; активізації застосування геоінформаційних систем для забезпечення управління земельно-майнових комплексів територіальних громад; збільшення ефективності формування та функціонування організаційної структури для створення та використання просторової інформації територіальних громад;

– забезпечення інтегрованого розвитку території територіальної громади; зростання рівня розробки та реалізації комплексного плану просторового розвитку території територіальної громади; програм комплексного відновлення території територіальної громади (її частини); забезпечення моніторингу виконання комплексного плану просторового розвитку території територіальної громади; моніторингу виконання програм комплексного відновлення території територіальної громади (її частини);

– забезпечення екологізації функціонування територіальних громад; зростання рівня розробки та реалізації екологічних програм у ТГ; забезпечення ефективності формування та застосування організаційної структури у територіальних громадах щодо забезпечення екологічної безпеки; збільшення рівня застосування сучасних технологій відносно формування екологічної безпеки ТГ;

– забезпечення економічної, соціальної, інформаційної, екологічної, фізичної, енергетичної, політичної, військової, техногенної безпеки територіальних громад;

– забезпечення стимулювання інвестиційної діяльності на території пріоритетного розвитку; зростання рівня повноважень органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів у сфері управління територією пріоритетного розвитку; забезпечення гарантій та обов'язків інвесторів, що функціонують на територіях пріоритетного розвитку; забезпечення контролю та нагляду за інвестиційною діяльністю на території пріоритетного розвитку; формування та забезпечення інвестиційної привабливості територіальних громад; оптимізація видатків місцевих бюджетів на одного мешканця територіальних громад за регіонами;

– зростання рівня стейкхолдерних відносин ТГ;

– зростання рівня ефективності формування та використання інфраструктури територіальних громад;

– збільшення рівня соціального забезпечення територіальних громад;

– зростання рівня формування та реалізації інноваційних напрямів для забезпечення функціонування територіальних громад.

Запропоновано зростання регіональних чинників геопросторового розвитку територіальних громад на 4% і більше за рахунок:

– створення умов та забезпечення доступу до достатнього, безпечного і недорогого житла та основних життєвих послуг; розвитку надійної, безпечної та зручної транспортної та іншої інфраструктури (з дотриманням принципів універсального дизайну, тобто для осіб з обмеженими можливостями, жінок з дітьми, людей похилого віку тощо); розвитку поселень і територій виключно на засадах комплексного і сталого планування (на підставі генеральних планів) та управління за участю громадськості на принципах сталого розвитку за умови збереження наявних та визначення нових об'єктів культурної і природної спадщини; розвитку системи оповіщення населення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій, а також запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, забезпечення реагування на них і подолання їх наслідків; мінімізації негативного впливу за будь-яким виміром (екологічний, безпековий тощо) на життя і здоров'я жителів; зростання рівня формування та застосування геоінформаційних систем на регіональному рівні;

– рівні визначення напрямів пріоритетного розвитку територій; забезпечення функціонування Державного реєстру сертифікованих інженерів-геодезистів; забезпечення саморегулювання у сфері топографо-геодезичної і картографічної діяльності; зростання ефективності державного управління у сфері топографо-геодезичної та картографічної діяльності; забезпечення ефективності діяльності топографо-геодезичних і топографічних робіт ефективності функціонування картографо-геодезичного фонду України; забезпечення порядку користування та фінансування топографо-геодезичними і картографічними матеріалами та даними; забезпечення охорони геодезичних пунктів та державного геодезичного нагляду; забезпечення відповідальності за порушення законодавства в сфері топографо-геодезичної і картографічної діяльності; здійснення міжнародного співробітництва; зростання рівня формування картографі-геодезичних матеріалів; збільшення рівня формування та використання інфраструктури геопросторових даних регіонів; можливостей та використання геоінформаційних систем для управління відносинами у сфері земельно-майнового комплексу на регіональному рівні; розвитку програм щодо використання геоінформаційних систем на регіональному рівні; рівня обстеження та оновлення пунктів Державної геодезичної мережі (ДГМ);

– забезпечення рівня взаємодії стейкхолдерів у сфері містобудування; зростання ефективності управління у сфері містобудівної діяльності, державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду; організації планування та забудови територій; нормативного планування та забудови територій; фінансування робіт із планування та забудови територій; здійснення зонування, генерального планування територій; зростання ефективності формування та застосування містобудівного моніторингу; формування, ведення та інформаційного й організаційного забезпечення системи містобудівного кадастру; врахування даних, що характеризують функціонування будівельної сфери на регіональному рівні;

– забезпечення розробки та реалізації державних цільових та інших екологічних програм; зростання рівня освіти і виховання в галузі охорони навколишнього природного середовища та здійснення наукових досліджень; ефективності управління в галузі охорони навколишнього природного середовища; забезпечення моніторингу навколишнього природного середовища та формування кадастрів природних ресурсів; забезпечення державного обліку об'єктів, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища; зростання рівня формування та використання екологічного інформаційного забезпечення та ін.

– зростання ефективності формування та використання законодавчого забезпечення на регіональному рівні щодо геопросторового розвитку;

– діяльності військових адміністрацій; здійснення органами місцевого самоврядування повноважень в умовах воєнного стану; відшкодування збитків, завданих під час введення воєнного стану або повернення майна, що збереглося; зростання відповідальності і контролю в умовах воєнного стану; збільшення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування у сфері оборони; забезпечення територіальної оборони та цивільного захисту; зростання рівня організації і порядку проведення мобілізаційної підготовки та мобілізації; забезпечення екологічної; фізичної; енергетичної; політичної; військової; техногенної безпеки на регіональному рівні;

– забезпечення реалізації прав суб'єктів інвестиційної діяльності; забезпечення відносин між суб'єктами інвестиційної діяльності формування та використання джерел фінансування інвестиційної діяльності; створення партнерських відносин щодо державного регулювання інвестиційної діяльності; забезпечення захисту та гарантій здійснення інвестицій; іноземних інвестицій; зростання ефективності стейкхолдерних відносин у сфері формування та використання іноземних інвестицій;

– зростання рівня формування та реалізації стейкхолдерних відносин на регіональному рівні щодо забезпечення геопросторового розвитку ТГ забезпечення взаємодії органів регіональної влади та ТГ щодо геопросторового розвитку;

– забезпечення ефективності державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури; формування та використання критичної інфраструктури; функціональних стейкхолдерних відносин щодо формування та використання критичної інфраструктури; формування та реалізації організаційних засад національної системи захисту критичної інфраструктури; розробки та реалізації інфраструктурних проектів щодо відновлення земельно-майнового комплексу на регіональному рівні;

– забезпечення формування та функціонування системи надання соціальних послуг;

– забезпечення ефективності державного регулювання інноваційної діяльності; взаємодії стейкхолдерів у сфері забезпечення інноваційної діяльності; правового режиму інноваційних проектів, продуктів і продукції, інноваційних підприємств; зростання рівня фінансової підтримки інноваційної діяльності; міжнародного співробітництва у сфері інноваційної діяльності.

Для формування та реалізації напрямів геопросторового розвитку територіальних громад особливого значення має застосування та використання геоінформаційних систем.

У результаті дослідження визначено, що для формування та застосування геоінформаційних систем забезпечення геопросторового розвитку територіальних громад застосовується інформаційно-аналітичне забезпечення, база даних щодо функціональних, просторових, містобудівних, екологічних, нормативно-правових, безпекових, інвестиційних, стейкхолдерних, інфраструктурних, соціальних, інноваційних чинників, застосування інструментарію геоінформаційного аналізу. Застосовуючи інструментарій геоінформаційних систем, побудовані моніторингові геоінформаційні карти прогнозування змін інтегрального показника рівня забезпечення геопросторового розвитку територіальних громад залежно від зростання групових показників, що характеризують напрями та особливості функціонування територіальних громад і регіональні аспекти.

У результаті дослідження розроблені моніторингові геоінформаційні карти, які дозволяють своєчасно визначати напрями та особливості геопросторового розвитку територіальних громад і своєчасно реагувати на негативні тенденції, які виникають у системі функціонування ТГ.

Узагальнюючи існуючі теоретичні положення та практичні аспекти, результати дослідження напрямів, особливостей та оцінки рівня геопросторового розвитку територіальних громад, у рамках науково обґрунтованих рекомендацій, розроблено організаційно-просторовий механізм забезпечення геопросторового розвитку ТГ.

Організаційно-просторовий механізм забезпечення геопросторового розвитку територіальних громад включає організаційно-аналітичне та просторове забезпечення, теоретичні узагальнення й законодавчі акти, що дозволяє визначити функціональні, просторові, містобудівні, екологічні, нормативно-правові, безпекові, інвестиційні, стейкхолдерні, інфраструктурні, соціальні, інноваційні чинники забезпечення геопросторового розвитку територіальних громад. У рамках представленого механізму застосовується багаторівнева система показників та інтегральний методи оцінки рівня забезпечення геопросторового розвитку ТГ. На основі інструментарію математичного моделювання встановлюються причинно-наслідкові зв'язки між чинниками геопросторового розвитку та інтегральним показником і узагальнюючим чинником регіонального розвитку. Це дозволило здійснити прогнозування їх змін та побудувати кількісну основу для розробки та реалізації науково обґрунтованих рекомендацій забезпечення геопросторового розвитку ТГ. Узагальнюючим елементом організаційно-просторового механізму є моніторингові геоінформаційні карти, побудова яких здійснюється на основі сучасного інструментарію геоінформаційних систем, застосування яких

дозволяє визначати тенденції геопросторового розвитку та своєчасно реагувати на негативні явища, що виникають у системі функціонування територіальних громад, враховуючи вплив регіональних аспектів та особливостей.

Висновки. Отже, дістало подальшого розвитку науково обґрунтовані рекомендації відносно забезпечення геопросторового розвитку територіальних громад, які базуються на результатах інтегральної оцінки, математичного моделювання та прогнозування чинників, що дозволило визначити напрями забезпечення геопросторового забезпечення, розробити геоінформаційні моніторингові карти та організаційно-просторовий механізм, враховуючи особливості функціонування територіальних громад та регіональні аспекти їх діяльності.

Перелік посилань

1. Безуглий О. В. Територіальна громада в Україні: напрями та чинники сталого розвитку: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.04. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Харків, 2008. 20 с.
2. Васильєва О. І., Васильєва Н. В. Концептуальні засади сталого розвитку територіальних громад. Державне управління. Інвестиції: практика та досвід. 2018. Вип. 8. С. 74–78.
3. Пронько Л. М., Затайдух К. Ю., Чорний Я. І. Економічний розвиток територіальних громад: сутність, особливості та стратегічні перспективи. Економіка та суспільство. Менеджмент. 2024. Вип. 29. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3428/3356>.
4. Струк Н. П. Соціально-економічний розвиток територіальних громад і місцеве оподаткування: взаємозв'язок та взаємовплив. Ефективна економіка. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7864>
5. Мамонов К. А., Величко В. А., Поморцева О. Є., Гряннік В. О. Стандартизація оцінки площ лісового господарства для формування геопросторового забезпечення моніторингу використання земель. Український метрологічний журнал. 2023. №1. С. 53–60.
6. Mamonov K., Nalivayko T., Nalivayko T., Pomortseva O., Kobzan S. Modern approaches to studying the accuracy of determination of deformation values in geodesic monitoring of crane equipment. Український метрологічний журнал. 2024. № 1. С. 59–64. URL: <http://umj.metrology.kharkov.ua/issue/view/17862>.
7. Мамонов К. А., В'яткін Р. С., Штерндок Е. С., Штерндок А. В. Математичне моделювання чинників використання земель об'єктів природно-заповідного фонду регіонів. Комунальне господарство міст: Харків : Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова. Серія: Інженерні науки і архітектура. 2024. Том 1. Вип. 182. С. 132–136. DOI: <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2024-1-182-132-136>.

DEVELOPMENT OF SCIENTIFICLY BASED RECOMMENDATIONS FOR ENSURING GEOSPATIAL DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES

Serhii Khalikov, Graduate student of the Department of Land Administration and Geoinformation Systems, O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv (Kharkiv, Ukraine), e-mail: serhii.khalikov@kname.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-7439-9864>

Summary. The relevance and necessity of developing directions for ensuring the geospatial development of territorial communities on the basis of scientifically based recommendations has been proven.

The goal of the research on the development of scientifically based recommendations for ensuring the geospatial development of territorial communities has been achieved. The following tasks were solved: the directions of growth of the factors of ensuring the geospatial development of territorial communities were determined; the geospatial toolkit for ensuring the geospatial development of territorial communities is substantiated.

Geospatial development of territorial communities is considered as a systemic category defined by a complex of functional, spatial, urban planning, ecological, regulatory, security, investment, stakeholder, infrastructural, social, innovative factors and aimed at forming a better environment for the functioning of territorial communities.

Scientifically based recommendations regarding the provision of geospatial development of territorial communities, which are based on the results of integral assessment, mathematical modeling and forecasting of factors, have been further developed, which made it possible to determine the directions of provision of geospatial provision, to develop geo-informational monitoring maps and an organizational-spatial mechanism, taking into account the peculiarities of the functioning of territorial communities and regional aspects of their activities.

Keywords: geospatial development, territorial communities, land management, geoinformation systems, land use, integral indicator of the level of provision of geospatial development of territorial communities, scientifically based recommendations, geoinformation monitoring maps, organizational and spatial mechanism.

References

1. Bezugliy O. V. (2008) Territorial community in Ukraine: trends and factors of sustainable development: autoref. thesis ... candidate sciences from state control: 25.00.04. Kharkiv, 20 [in Ukrainian].
2. Vasylieva O. I., Vasylieva N. V. (2018) Conceptual principles of sustainable development of territorial communities. Governance. Investments: practice and experience. 8, 74–78 [in Ukrainian].
3. Pronko L. M., Zataydukh K. Yu., Chorni Y. I. (2024) Economic development of territorial communities: essence, features and strategic perspectives. Economy and society. Management. 29. Access from the Internet: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3428/3356> [in Ukrainian].
4. Struk N. P. Socio-economic development of territorial communities and local taxation: relationship and mutual influence. Efficient economy. Access from the Internet: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7864> [in Ukrainian].
5. Mamonov K. A., Velychko V. A., Pomo rtseva O. E., Hryanik V. O. (2023) Standardization of forestry area assessment for the formation of geospatial support for land use monitoring. Ukrainian Metrological Journal. 1, 53–60 [in Ukrainian].
6. Mamonov K., Nalivayko T., Nalivayko T., Pomortseva O., Kobzan S. (2024) Modern approaches to studying the accuracy of determination of deformation values in geodesic monitoring of crane equipment. Ukrainian Metrological Journal. 1, 59–64. Access from the Internet: <http://umj.metrology.kharkov.ua/issue/view/17862> [in Ukrainian].
7. Mamonov K. A., Vyatkin R. S., Sht erndok E. S., Sht erndok A. V. (2024) Mathematical modeling of land use factors of objects of the nature reserve fund of regions. Communal management of cities. 1(182), 132–136. Access from the Internet: <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2024-1-182-132-136> [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції 10.07.2024.